

میزان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری (مطالعه موردی: شهر گلوگاه)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۰۳/۲۰ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۳/۰۳/۱۸

علیرضا خواجه‌شاهکوهی* (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه گلستان)
علی‌اکبر نجفی‌کانی (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه گلستان)
غلامرضا خوش‌فر (استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه گلستان)
سپیده شفائی (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه گلستان)

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی میزان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری و شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان است. در راستای اجرای این هدف، از روش تحقیق توصیفی و تحلیلی استفاده شده و اطلاعات به روش اسنادی و میدانی گردآوری شده است. جامعه آماری پژوهش را خانوارهای شهر گلوگاه (۵۳۰۲) در سال ۱۳۹۰ تشکیل می‌دهند که از میان آن‌ها و بر اساس فرمول کوکران نمونه‌ای به حجم ۱۹۰ نفر سرپرست خانوار به روش تصادفی سیستماتیک انتخاب و با توجه به تعداد خانوار در هر یک از محلات پنجگانه، به منظور گردآوری اطلاعات، اقدام به توزیع پرسش‌نامه شد. با عنایت به موضوع تحقیق این سؤال کلی مطرح است که؛ میزان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری به چه میزان بوده و عوامل تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری شهر مورد مطالعه کدامند؟ نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که میانگین مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری متوسط رو به پایین است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان داد که بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی شهروندان و میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج آزمون آماری پیرسون بیانگر آن است که بین ویژگی‌های فردی شهروندان و میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری و احساس مالکیت شهروندان در یک محله و یا شهر تا سطح ۹۹٪ رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین نتایج آزمون

* نویسنده رابط: shahkoochi@gu.ac.ir

آماري کروسکال‌واليس نشان داد که بين محله‌هاي مختلف شهر از نظر ميزان مشارکت در فعاليت‌هاي عمراني و خدماتي شهرداري تفاوت معناداري وجود دارد. همچنين نتايج نشان مي‌دهد که بين متغيرهاي مانند نوع شغل، سطح تحصيلات، مدت سکونت و نوع مالکيت مسکن با ميزان مشارکت در فعاليت‌هاي عمراني و خدماتي شهرداري رابطه‌ي معنادار وجود دارد.

واژه‌هاي کلیدی: مشارکت، شهرداري، شهروندان، شهر گلوگاه

مقدمه و بیان مسأله

گروهی مشارکت را وسیله‌ای برای رسیدن به هدف و رشد آگاهی‌های اجتماعی و تشویق پیش‌گامی در فعالیت‌های محلی به شمار می‌آورند و هدف آن است که ساختار تصمیم‌گیری محلی باید مداخله شهروندان را در موضوعاتی که مستقیماً با نیازهای آنان مرتبط است، تشویق و تسهیل کند (peris & et al, 2011).

امروزه ضرورت مشارکت شهروندان در بهبود وضعیت کالبدی و اجتماعی بر کسی پوشیده نیست. تجربه کشورهای مختلف جهان در طرح‌های توسعه شهری نشان می‌دهد، اجرای طرح‌ها در بسیاری از موارد از توان دولت خارج است. موفقیت طرح‌ها در گرو مشارکت مردمی و نهادهای محلی است و تنها با جلب اعتماد عمومی، تشویق مردم در مراحل مختلف طرح و استفاده از مشاوره عمومی باعث می‌شود که طرح‌ها در مرحله اول تا حدود زیادی در تدوین اهداف و قابلیت‌های اجرایی با موفقیت همگام باشند و در نهایت بتوانند با اتکا بر داده‌های موثق، نیازها و پشتوانه‌ی مردم، موفقیت خود را تضمین کنند (دانش‌پور، ۱۳۸۸: ۲). در زمان حاضر اگر نگوییم که مشارکت به عنوان مسأله حیاتی و اساسی، دست کم به عنوان پدیده‌ای سودمند پذیرفته شده و بر این فرض استوار است که مشارکت بیش تر، بهتر از کم بودن آن است (Lowe et al, 2005, 14).

از سوی دیگر باور و اعتماد مدیریت شهری به توانمندی‌های شهروندان و اثرگذاری آنان در برنامه‌های شهری به طرح‌های توسعه عمق بخشیده و مشروعیت آن را تضمین می‌کند (رضوی‌الهاشم، ۱۳۸۸: ۶-۷). مشارکت مردم در تمامی فعالیت‌های اجتماعی از جمله برنامه‌ریزی و شهرسازی، امری است که امروزه در تمامی جوامع مورد پذیرش قرار گرفته و روز به روز نیز بر اهمیت آن افزوده می‌گردد. برای تقویت و گسترش امر مشارکت مردم در برنامه‌ریزی، شناخت عوامل مؤثر بر این امر ضروری است (احمدی، ۱۳۷۷: ۳۲). تجربه نشان داده که به کارگیری استعدادهای مردمی موجب بروز ابتکارها و خلاقیت‌ها می‌شوند که در شرایط عادی تصور نمی‌شود. برای استفاده از این امکانات بالقوه (استعدادهای مردمی) سپردن کارهای اجرایی و عملی به شهروندان ضرورت دارد (رفیعیان، ۱۳۸۹: ۶). از دیگر پیامدهای مثبت مشارکت شهروندان می‌توان به مواردی از جمله کاهش هزینه، پایداری پروژه‌ها، بهبود طراحی در پروژه، تضمین موفقیت برنامه‌ها، افزایش مقبولیت پروژه‌ها، کسب اطلاعات لازم در محل، ارزیابی مناسب علت‌ها و نیازها، انتخاب گزینه‌های مناسب با شرایط و نیازهای مردم و افزایش کارایی و افزایش بهره‌وری اشاره نمود.

با توجه به ضرورت و اهمیت مشارکت مردمی در مدیریت شهری، پژوهش حاضر بر آن است که به تحلیل و بررسی وضعیت مشارکت شهروندان در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری در سطح شهر گلوگاه بپردازد و با شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در فعالیتهای شهرداری (عمرانی و خدماتی)، گامی مؤثر در راستای بهبود وضعیت مشارکت شهروندان در مدیریت شهری بردارد و الگوی مطلوب از مفهوم مشارکت را ترسیم کند. بدین ترتیب، سؤالات اصلی تحقیق بدین صورت مطرح می‌شود: "چرا با وجود تأکید فراوان بر مشارکت مردم در مدیریت شهری و اداره امور شهرها، شکل‌گیری مشارکت مردم در شهرها چندان مطلوب نبوده است؟ و " آیا پایگاه اجتماعی- اقتصادی، ویژگی های فردی و احساس مالکیت شهروندان در یک محله و یا شهر بر میزان مشارکت آنان در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری تأثیر دارد؟ و این که چه تفاوتی بین محله‌های مختلف شهر از نظر میزان مشارکت در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری وجود دارد؟

مبانی نظری تحقیق

توسعه مشارکتی در دهه ۱۹۵۰ بروز یافت و کارگزاران اجتماعی‌ای که در اثر نادیده انگاشتن ذی نفعان اصلی پروژه‌ها و شکست الگوهای نخستین توسعه، از دفاع از راهبرد بالا به پایین توسعه، ناامید شده بودند، آن را به کار گرفتند (Botchway, 2001, 135). زیرا برای تحکیم آن، نیاز به برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ارتباط بین همه مؤلفه‌های موجود در این زمینه وجود دارد (Wang, Xiaojun et al, 2008, 86). در فرایند مشارکت باید بر ترکیب کارشناسی فنی، تصمیم سازی سلاقی و ارزش‌های عقلانی و تبادل متقابل استدلال و اندیشه‌ها تکیه کرد (Renn, 2006, 34).

امروزه به مشارکت مردمی به منزله‌ی راهبرد جدیدی در توسعه نگریسته می‌شود (دلفروز، ۱۳۸۰: ۲۰۰). از نظر برخی محققین مشارکت مفهومی توسعه‌ای است که با انتقال قدرت همراه است (Lowe et al, 2005: 417). مشارکت عمومی فرایندی مؤثر است که از طریق آن، مردم، اشخاص یا گروه‌های سازمان‌یافته می‌توانند به تبادل اطلاعات، بیان عقیده و ارائه نظر بپردازند و از توانایی لازم برای تصمیم‌سازی برخوردار شوند (finger, 2002: 101). برای رسیدن به الگوی توسعه‌ی مطلوب یا استفاده صحیح از منابع و فرصت‌ها و توزیع عادلانه امکانات، مشارکت مردم راهکار اصلی و محوری به‌شمار می‌رود (جمعه‌پور، ۱۳۸۲: ۱۰۳).

مشارکت مردمی را می‌توان به آغاز جنبش برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، به ویژه در ایالات متحده‌ی آمریکا مربوط نمود. کوشش‌هایی که برای اصلاح محیط با همکاری گروه‌های داوطلب شهروندی آغاز شد، از "جنبش شهر زیبا" تا "مبارزه علیه زاغه‌ها یا نواحی کهنه و فقیرنشین" و پس از آن را پوشش می‌دهد (عبدی‌دانشپور، ۱۳۸۸: ۳۳۷). یکی از مشکلات و ضعف‌های مدیریت شهری فقدان چهارچوب مشخص به منظور بهره‌گیری از مشارکت شهروندان است. در حال حاضر تغییراتی در مبانی مدیریت شهری صورت پذیرفته است که این تغییر سمت و سوی مردمی شدن را به خود گرفته است بر این اساس از اولویت‌های بالای سیاست‌های مدیران شهری و مدیریت شهری، ایجاد زمینه‌هایی برای جلب مشارکت مردمی است. مشارکت مردم در طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های شهری یک اصل اساسی در مدیریت شهری است. مدیریت شهری باید بتواند در پاسخ دادن و غلبه بر محدودیت‌ها و مسائل شهری به بهترین شکل عمل کند (Chakarbart, 2001: 23). شهرداری‌ها و نهادهای عمومی برای بهبود شرایط محله‌های شهری در تلاش‌اند تا با استفاده از روش‌های مختلف مشارکت مردمی را افزایش دهند و به وسیله این مشارکت زمینه‌ساز دستیابی به اهداف مطلوب جوامع محلی شوند. مشارکت زمینه‌ساز پذیرش راحت‌تر تغییرات و آثار اجتماعی توسط مشارکت کنندگان است (عباس‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۶). اکثر متخصصان برنامه‌ریزی و مسائل شهری در کشورمان یکی از دلایل اصلی ناکامی طرح‌های شهری و برنامه‌ریزی‌ها در کشور را عدم مشارکت فعال مردم در برنامه‌ریزی‌ها و حاکمیت دولت در همه شئون نظام برنامه‌ریزی می‌دانند (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۲).

مشارکت کلید اصلی اجرای طرح‌های توسعه‌ی شهری است. یکی از علل اساسی به بن بست رسیدن هر طرحی، ریشه در بی‌توجهی به مشارکت و سهم قابل توجه مردم و نهادهای محلی در اجرا دارد (رفیعیان، ۱۳۸۹: ۴). بدون همکاری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر، شهرداری‌ها موفقیت‌های چندانی در دستیابی به اهداف خود نخواهند داشت (سعیدنیا، ۱۳۸۴: ۹۲). فقدان و کمبود منابع مالی و نیروی انسانی در ارکان مدیریت شهری (شهرداری) سبب شده شهرداری به منظور اجرای فعالیت‌ها، (از جمله فعالیت‌های عمرانی و خدماتی)، اجرا طرح‌ها و پروژه‌های شهری با مشکلات جدی رو به رو شود. بنابراین مهم‌ترین ابزار برای مدیریت شهری در این گونه شهرها که شهرداری‌ها با کمبود و فقدان منابع مالی و نیروی انسانی مواجه می‌باشند، به منظور اجرای موفق طرح‌ها و برنامه‌های شهری بهره‌گیری از مشارکت مردم است. تقریباً در دو دهه اخیر در کلان شهرهای ایران به خصوص شهر تهران شاهد اجرای برخی از طرح‌های مشارکتی بوده‌ایم که عمدتاً از موفقیت چندان بالایی برخوردار نبوده‌اند (حبیبی و

همکاران، ۱۳۸۴: ۴۲). بررسی محتوای آئین‌نامه‌ها، نظام‌نامه‌ها و قوانین اداره کل آموزش و مشارکت‌های اجتماعی با هدف پیدا کردن جایگاه مشارکت با ابعاد مدیریت، اجرا، برنامه‌ریزی، ارزیابی و ارزشیابی در قوانین و مقررات نشان می‌دهد در تمامی این آئین‌نامه‌ها به بعد ارزیابی و ارزشیابی طرح‌ها برای مشارکت شهروندان اشاره و توجهی صورت نگرفته است (غفاری و جمشیدزاده، ۱۳۹۰: ۱۴۲). در حال حاضر نیز مشارکت شهروندان در امور شهری به دلیل ضعف قوانین مدیریتی و عدم آشنایی مردم در اداره امور شهرها هنوز نتوانسته چندان خودنمایی نماید.

مردم، منابع و مشارکت سه رکن اساسی توسعه پایدار را تشکیل می‌دهند با این تفاوت که مشارکت در مقایسه با دو رکن دیگر نقش ساختاری داشته و دو عامل مردم و منابع در چارچوب آن به فعالیت مطلوب در می‌آیند (شوریابی، ۱۳۸۶: ۳۴). مفهوم مشارکت دربرگیرنده این موضوع اساسی است که افراد در کل جامعه با تأثیرگذاری مستقیم و غیر مستقیم در امور شهری و سایر موضوعات مرتبط، از منافع آن بهره می‌گیرند. شهروندان با مشارکت در امور شهری به شبکه‌ای از روابطی وصل می‌گردند که در آینده می‌تواند نقش حمایتی را برای آنان بازی نماید (Saunders & et al, 2003, 167).

شهرداری‌ها از جمله حکومت‌های محلی محسوب می‌شوند که بدون مشارکت همه جانبه مردم مشروعیت ندارد. به سخن دیگر، بدون مشارکت فعال مردم در امور محلی، شهرداری‌ها توان پیشبرد هدف‌های خود را نخواهند داشت. از این رو باید به راه‌های مختلف زمینه‌ها مشارکت و همکاری فعال مردم در امور محلی، فراهم کرد (شکیبا مقدم، ۱۳۸۷: ۲۹۸-۲۹۷). در سوق‌دهی مردم به سوی مشارکت، اعتمادسازی دو طرفه بین مردم و مسؤولین نقش اساسی را ایفا می‌نماید (Marshall, 2004, 235). الگوهای مشارکت شهروندان در شهرداری را بر حسب زمینه و فعالیت‌های مختلف شهرداری را می‌توان تحت عناوین زیر طبقه‌بندی کرد: فعالیت‌های عمرانی (ایجاد کوچه، خیابان، ایجاد میدان‌ها، ایجاد پل و...)، فعالیت‌های مربوط به محیط زیست (ایجاد فضای سبز و زیباسازی شهر)، فعالیت‌های مربوط به تأمین ایمنی شهر (ایجاد ایستگاه‌های آتش‌نشانی، رفع خطر از بناها)، فعالیت‌های نظارتی (نظارت بر حسن انجام قوانین و مقررات مربوط به زندگی شهری)، فعالیت‌های مربوط به خدمات شهری (تنظیف معابر و دفع زباله، ارائه خدمات مربوط به غسالخانه و گورستان)، فعالیت‌های مربوط به امور فرهنگی (تأسیس فرهنگ‌سراها، تأسیس کتابخانه، و...) (غفاری و جمشیدزاده، ۱۳۹۰: ۳۹).

میجلی^۱ بر اساس پاسخ دولت‌ها به مشارکت، آن را به چهار نوع تقسیم می‌کند:

الف) شیوهی ضد مشارکتی^۲، ب) شیوهی مشارکت هدایت شده^۳، پ) شیوهی مشارکت فزاینده^۴، ت) شیوه مشارکت واقعی^۵ (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۶۴). سامونل پل^۶ در سال ۱۹۹۸ در تحقیقی که برای بانک جهانی انجام داد چهار سطح را برای مشارکت شهروندان در اجتماعات محلی، شناسایی کرد که عبارتند از: - تسهیم اطلاعات - مشاوره - تصمیم‌گیری - اقدام به عمل (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰: ۴۵). مطالعه‌ی میزان مشارکت اجتماعی در کشورها بدون توجه به ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی امکان پذیر نیست (فخرایی، ۱۳۸۳: ۲۶۰). هرچه ساختار اداری و اجرایی کشور غیرمتمرکز و انتخابی‌تر باشد، بدنه آن برای تأثیرپذیری از جامعه و برانگیختن مشارکت مساعدتر می‌گردد. بسیاری از مسائل اجتماعی ذاتا خصلتی محلی و گروهی دارند و در قالب تصمیم‌گیری‌های کلان نمی‌گنجد و ساختارهای متمرکز نیز یافتن راه‌حل برای این دسته از مسایل را دشوار می‌کنند (خاتم، ۱۳۸۰: ۲۷). یکی از راه‌های اساسی در زمینه فراهم نمودن زمینه‌های مشارکت در مردم این است که مردم خود نیازهای خود را مطرح نمایند. ابزارهای مهم برای تحقق این امر، عبارت است از: پژوهش مشارکتی، نظر سنجی عمومی، نظرخواهی از نهادها و تشکل‌های محلی و صنفی، مذاکره با کارشناسان و اهل نظر. لذا باید کلیه‌ی طرح‌ها و پروژه‌های شهری در یک عملکرد عمومی در معرض عموم قرار گیرد و نظر مردم را جویا شد. این نظرسنجی‌ها سبب تهیه بازخوردهای لازم برای اصلاح طرح‌ها و پروژه‌های شهری خواهد شد. در این جا نقش دست اندرکاران امور شهری این است که مبانی لازم را به مردم آموزش دهند، زیرا مشارکت مردم تقریبا در تمامی طرح‌ها و پروژه‌ها نقش اساسی دارد. از طرف دیگر اثربخشی هر فعالیتی در چارچوب طرح‌ها و پروژه‌ها باید قبل و پس از شروع برنامه برای مردم روشن گردد (شهبابیان، ۱۳۸۷: ۶۲).

-
- 1 - Mijli
 - 2 - Anti-participatory mode
 - 3 - Manipulated mode of participation
 - 4 - Incremental mode of participation
 - 5 - Genuine mode of participation
 - 6 - Samuel paul

پیشینه‌ی تحقیق

در سال‌های اخیر، تحقیقاتی معدودی در زمینه مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری در سطح جهان و کشور صورت گرفته است که در اینجا به خلاصه نتایج برخی از موضوعات مرتبط اشاره می‌شود.

پائول بیوردی و همکاران (۱۹۹۸) به پژوهشی تحت عنوان "میزان مشارکت زنان بین سال‌های ۱۹۷۶-۱۹۹۴" پرداخته‌اند که نتایج نشان داد تأثیرات شرایط سنی و عوامل کلان اقتصادی بر مشارکت از ثبات نسبی برخوردار است.

وانگ^۱ و همکاران (۲۰۰۸) در مقاله‌ی تحت عنوان "افزایش مشارکت در استان شانیکس چین" به این نتیجه می‌رسند که؛ مشارکت در سال‌های اخیر بیش تر به صورت غیر متمرکز و از بالا به پایین بوده است. تجربه‌ی مشارکت در چین نشان می‌دهد که مشارکت می‌تواند به عنوان یک ابزار سودمند به منظور تسهیل برنامه‌ریزی مشارکتی در چین باشد. این رویکرد به طور کامل مزایای برنامه‌ریزی مشارکتی را تحقق می‌بخشد.

نتایج پژوهش سجاد رفیعیان (۱۳۸۹) با عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری و ارائه الگوی مناسب" نشان داد که شهروندان فسایی دارای ظرفیت پذیری متوسط به بالا هستند. در بین شاخص‌های مشخص کننده ظرفیت مشارکت شهروندان، فقط در شاخص‌های اوقات فراغت، اعتماد اجتماعی و تصور از خویشتن رتبه متوسط و در بقیه شاخص‌ها بیش از حد متوسط کسب کرده‌اند. در تحلیل روابط بین ویژگی‌های شخصیتی با دیگر متغیرهای ظرفیت مشارکت شهروندان مشخص شد که بین میزان سطح سواد و سن با شاخص‌های ظرفیت‌های مشارکت شهروندان ارتباط معناداری وجود ندارد. ولی بین نوع شغل با شاخص‌های ظرفیت مشارکت شهروندان ارتباط معناداری وجود دارد.

زند رضوی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان "ضرورت ایجاد ساز و کارهای لازم برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهرها" که در اولین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در سال ۱۳۸۵ که در مشهد برگزار شد، به توصیف روش‌شناسی عملی مشارکت پرداخته و هدف خود را تشریح موضوع عدم توجه به توانایی شهروندان آسیب دیده از زلزله که چگونه می‌تواند به اعتراضات گسترده منجر شود قرار داده است. او به این نتیجه رسیده است که با برپایی گروه‌های کاری محل‌های قبل از وقوع حوادث طبیعی می‌توان علاوه بر کاهش آسیب‌ها به توانا سازی شهروندان کمک کرد.

حکمت‌نیا و میرنجف موسوی (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل تاریخی از مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهای ایران" به بررسی تاریخی سیر مشارکت شهروندان در امور شهری می‌پردازند و روند آن را از دولت شهرهای یونان تا اولین دوره انتخابات شوراها ۱۳۷۷ را تشریح می‌کنند و به این نتیجه می‌رسند که پروژه مشارکت شهروندی با چالش‌های جدی روبرو بوده و به برخی از وظایف شوراها شامل انتخاب شهردار و قانون‌گذاری در زمینه نارسایی‌های اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی و عمرانی است را اشاره می‌کند.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش بررسی، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل ۵۳۰۲ سرپرست خانوار شهر گلوگاه با جمعیت ۲۰۱۵۹ در سال ۱۳۹۰ بوده که بر اساس فرمول منطقی کوکران، حجم نمونه به تعداد ۱۹۰ نفر سرپرست خانوار تعیین و نمونه‌های تحقیق به روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها و سنجش متغیرهای تحقیق، پرسش‌نامه بوده که با توجه به تعداد خانوار در هر یک از محلات پنجگانه، به منظور گردآوری اطلاعات، اقدام به توزیع پرسش‌نامه شد. برای سنجش پایایی تحقیق، از روش آلفای کرونباخ^۱ استفاده گردیده، که نتایج آزمون آلفای کرونباخ عدد ۰/۸۹ را نشان می‌دهد که با توجه به عدد به‌دست آمده می‌توان گفت که پرسش‌نامه توزیع شده از پایایی قابل قبولی برخوردار می‌باشد. برای تعیین رابطه‌ی هر یک از متغیرها نسبت به یکدیگر و همچنین متناسب با فرضیه‌های مطرح شده از روش‌های آماری همچون؛ آزمون آماری کروسکال‌والیس، ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است.

جدول ۱- تعداد نمونه‌های تخصیص یافته به نسبت محله‌های شهری

محلّه ها	تعداد جمعیت	تعداد خانوار	تعداد نمونه ها
محلّه ۱	۵۵۳۹	۱۴۵۷	۵۱
محلّه ۲	۵۰۶۴	۱۳۳۲	۴۶
محلّه ۳	۲۳۸۱	۶۲۶	۲۷
محلّه ۴	۳۳۶۲	۸۸۴	۳۱
محلّه ۵	۳۸۱۳	۱۰۰۳	۳۵
کل	۲۰۱۵۹	۵۳۰۲	۱۹۰

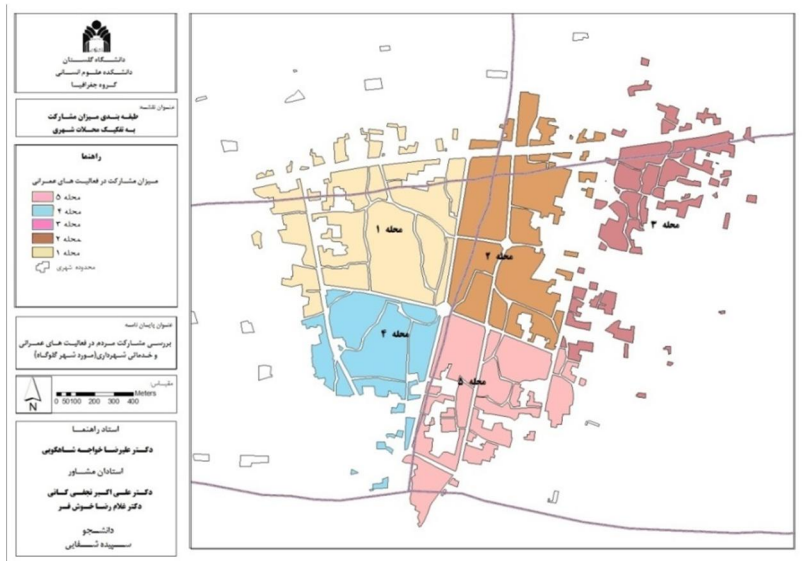
مأخذ: طرح جامع شهری و محاسبات نگارنده گان، ۱۳۹۳

^۱ - Alpha Koronbach.

معرفی محدوده مورد مطالعه

گلوگاه یکی از شهرهای استان مازندران با مساحت تقریبی $451/23$ کیلومتر مربع که در شرقی‌ترین نقطه استان واقع شده است و مرز جداکننده استان مازندران و گلستان در قسمت شرق کشور می‌باشد. شهرستان گلوگاه در 36 درجه و 36 دقیقه تا 36 درجه و 55 دقیقه عرض شمالی و 53 درجه و 37 دقیقه تا 54 درجه و 10 دقیقه طول شرقی واقع شده است. گلوگاه از طرف شمال به دریای خزر و خلیج گرگان و از طرف جنوب به استان سمنان و از غرب به شهرستان ساری و از سمت شرق به شهرستان بندرگز از استان گلستان محدود می‌شود (سالنامه آماری استان مازندران، ۱۳۹۰).

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری در سال 1385 شهر گلوگاه دارای 18727 نفر جمعیت می‌باشد و از نظر جمعیت در آخرین رتبه‌ی شهرستان‌های استان قرار دارد و با وسعتی معادل $451/23$ کیلومتر مربع، بالغ بر $1/9$ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است.

شکل ۱- نقشه‌ی شهرستان گلوگاه

یافته‌های تحقیق

الف - یافته‌های توصیفی

برای سنجش میزان مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری به عنوان متغیر وابسته، از تعداد ۹ گویه استفاده شد. همان گونه که در جدول دو مشاهده می‌شود، نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مؤلفه‌ی جمع‌آوری زباله با میانگین ۳/۵۱ در بین سایر مؤلفه‌ها بیشترین میانگین نظرات سرپرستان خانوار را به خود اختصاص داده است و میانگین مشارکت (۲۶/۵۸) مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی گویای این مطلب است که شهروندان شهر گلوگاه از مشارکت بالایی برخوردار نبوده‌اند و میانگین مشارکت متوسط رو به پائین است.

جدول ۲- میزان مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری

میانگین*	آماره					متغیر
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	
	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	
۳/۱۶	۵۴	۲۴	۴۲	۲۷	۴۲	تعریض معابر
۳/۵۱	۵۳	۵۱	۳۵	۴۳	۸	جمع‌آوری زباله
۳/۲۸	۴۱	۴۵	۴۸	۴۰	۱۶	دفع بهداشتی زباله و فاضلاب
۲/۷۴	۲۲	۳۳	۵۱	۴۲	۴۲	تفکیک زباله
۳/۱۵	۴۰	۴۳	۴۴	۳۲	۳۱	آسفالت کوچه و خیابان
۲/۲۸	۱۸	۳۱	۲۲	۳۶	۸۳	پیاده‌روسازی
۳/۲۳	۵۴	۳۲	۳۴	۴۵	۲۵	تعمیر معابر
۲/۷۵	۳۷	۳۱	۲۹	۳۴	۵۹	درختکاری معابر، توسعه فضای سبز
۲/۴۸	۲۲	۳۲	۳۳	۳۲	۷۱	مبلمان شهری

* میانگین از ۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

موانع مشارکت از دیدگاه مردم

با وجود اهمیت مشارکت مردم در توسعه‌ی شهری، مشارکت مردم همواره با موانع و فراوانی روبرو است که برخی از این موانع احتمالی از طریق مطالعات گذشته و مصاحبه با کارشناسان به دست آمده و در هشت گویه به شکل ترتیبی مورد سؤال قرار گرفت که نتایج

حاصل از تحقیق در جدول سه نشان می‌دهد که از نظر شهروندان مهم‌ترین موانع مشارکت؛ موانع ساختاری و عملی می‌باشد.

جدول ۳- توزیع فراوانی نظرات افراد نمونه بر اساس نوع موانع و مشکلات مشارکت

موانع و مشکلات	نوع موانع	درجه اهمیت	میانگین	انحراف معیار (S.D)
عدم رضایت از خدمات رسانی شهرداری نبود برنامه‌ی مشخص برای مشارکت ضعف در اطلاع رسانی به شهروندان اهمیت ندادن مسؤولین به مشارکت	ساختاری و عملی	۱	۳/۹	۱/۰۲
		۲	۴/۲	۰/۸۴
		۳	۴/۲	۱/۰۶
		۴	۳/۴	۱/۳۰
عدم استطاعت مالی عدم منفعت اجتماعی- اقتصادی برای مردم	مالی	۵	۴/۱	۰/۹۷
		۶	۴/۴	۰/۸۰
پایین بودن سواد و آگاهی مردم عدم وجود اعتماد مردم به مسؤولین شهری	فرهنگی و اجتماعی	۷	۴/۳	۰/۸۰
		۸	۷/۴	۰/۴۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

زمینه‌های تمایل شهروندان به مشارکت

بر اساس یک مؤلفه در پرسش نامه، میزان تمایل مردم به مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری مورد پرسش قرار گرفت.، برای سنجش آن مؤلفه‌ی مذکور، فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری در پنج گروه طبقه‌بندی شد و نتایج به دست آمده در جدول ۴ حاکی از آن است که ۱۶۶ نفر از افراد نمونه یعنی ۸۷/۴ درصد آن‌ها حتی در صورت ذی نفع نبودنشان از منافع مشارکت مایل به مشارکت می‌باشند در حالی که ۲۴ نفر از افراد نمونه یعنی ۱۲/۶ درصد از آنان هیچ گونه تمایلی به مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی نداشته‌اند. همچنین بیشترین تمایل به مشارکت در فعالیت‌هایی همچون احداث و توسعه فضای سبز و پارک، آسفالت و تعمیر معابر و جدول کشی خیابان‌ها بوده است. به اطلاعات تفصیلی بیش‌تر در جدول ذیل اشاره شده است.

جدول ۴- فراوانی تمایل مشارکت مردم در زمینه‌های مختلف فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری

درجه اهمیت	درصد	فراوانی	فعالیت‌ها
۱	۲۸/۴	۵۴	احداث و توسعه فضای سبز و پارک
۲	۲۲/۶	۴۳	آسفالت و تعمیر معابر، جدول کشی خیابان‌ها
۴	۱۱/۱	۲۱	میل مان شهری
۵	۵/۸	۱۱	پیاده‌روسازی
۳	۱۹/۵	۳۷	جمع آوری و تفکیک زباله، دفع بهداشتی زباله و فاضلاب
-	۸۷/۴	۱۶۶	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی در پنج سال گذشته

نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری در طی پنج سال گذشته مورد بررسی قرار گرفت و نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بیشترین نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی به صورت مشارکت مالی بوده است.

جدول ۵- فراوانی نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی

درصد	فراوانی	میزان مشارکت		نحوه مشارکت	
		درصد	فراوانی		
۷۴/۲	۱۴۱	۳۵/۳	۶۷	کمتر از ۵۰	مشارکت مالی
		۲۶/۸	۵۱	۵۰-۱۰۰	
		۱۲/۱	۲۳	۱۰۰ به بالا	
۱۴/۷	۲۸	۱۴/۸	۲۸	۱-۲ روز	مشارکت یدی
		-	-	۳-۴	
		-	-	۴ روز به بالا	
۷/۹	۱۵	۷/۹	۱۵	۱-۲ روز	شرکت در جلسات
		-	-	۳-۴ روز	
		-	-	۴ روز به بالا	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

ب- یافته‌های تحلیلی و آزمون فرضیه‌ها

جدول هفت نتایج تعیین رابطه‌ی بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی شهروندان را با میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری نشان می‌دهد. به دلیل این که سطح سنجش متغیرها در این فرضیه از نوع مقیاس فاصله‌ای بوده است از آزمون آماری پیرسون استفاده شده است که نتایج حاصل از این آماره در سطح ۰.۱٪ معنادار گشته است. لذا با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی شهروندان و میزان مشارکت رابطه وجود دارد و ضریب هم بستگی این آزمون $r = 0.62$ می‌باشد.

جدول ۷- بررسی رابطه پایگاه اجتماعی- اقتصادی با میزان مشارکت

بخش	آزمون	مقدار آزمون	معناداری	نتیجه	
				تأیید	رد
بررسی رابطه بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی با میزان مشارکت	پیرسون	.۶۲۱	(۰/۰۰۰)	*	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جدول ۸- بررسی نتایج بخش‌های مختلف جهت تأیید فرضیه اول

بخش	آزمون	نتیجه	
		تأیید	رد
بین میزان تحصیلات و مشارکت رابطه وجود دارد	اسپیرمن	***(۰/۰۰۰)	*
بین میزان درآمد و مشارکت رابطه وجود دارد.	اسپیرمن	ns(۰/۰۶۳)	*
بین نوع شغل و مشارکت رابطه وجود دارد	واریانس یک‌طرفه	***(۰/۰۰۰)	*
بین نوع تصرف مسکن و مشارکت رابطه وجود دارد	واریانس یک‌طرفه	***(۰/۰۰۰)	*
بین نوع مسکن و مشارکت رابطه وجود دارد	واریانس یک‌طرفه	ns(۰/۰۱۳)	*
بین میزان تحصیلات و مشارکت رابطه وجود دارد	اسپیرمن	***(۰/۰۰۰)	*

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جدول ۹ رابطه‌ی میان ویژگی‌های فردی شهروندان را با میزان مشارکت آنها نشان می‌دهد. این متغیر نیز همچون سایر متغیرها در سطح فاصله‌ای و با استفاده از آزمون آماری

پیرسون مورد سنجش قرار گرفته است. این آماره نیز در سطح ۰.۱٪ معنادار گشته است. لذا با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که بین ویژگی های فردی و میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۹- تعیین رابطه ویژگی های فردی با میزان مشارکت

نتیجه		معناداری	مقدار آزمون	آزمون	بخش
رد	تأیید				
	*	***(۰/۰۰۰)	۰/۲۸۴	پیرسون	بررسی رابطه بین ویژگی های فردی با میزان مشارکت

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جدول ۱۰- بررسی نتایج بخش‌های مختلف جهت تأیید فرضیه دوم

نتیجه		آزمون		بخش
رد	تأیید	مان‌وایتنی	اسپیرمن	
*		ns(۰/۹۱۰)	مان‌وایتنی	بین جنس و مشارکت رابطه وجود دارد
	*	***(۰/۰۰۰)	اسپیرمن	بین میزان تحصیلات و مشارکت رابطه وجود دارد.
	*	***(۰/۰۰۰)	اسپیرمن	بین سن و احساس مالکیت (نوع تصرف مسکن و مدت زمان سکونت) شهروندان در یک محله یا شهر و میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی و مشارکت رابطه وجود دارد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جدول ۱۱ رابطه‌ی بین احساس تعلق به مکان و مالکیت (نوع تصرف مسکن و مدت زمان سکونت) شهروندان در یک محله و میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی را نشان می‌دهد. برای سنجش متغیرها و آزمون فرضیه نیز از آزمون آماری اسپیرمن استفاده شده است که با توجه به سطح معناداری آزمون ($\text{sig}=0.000$) می‌توان گفت، هر چه احساس مالکیت شهروندان در یک محله و یا شهر بیش تر باشد مشارکت آن‌ها نیز بیش تر خواهد بود و این امر نشان دهنده ارتباط مثبت بین این دو متغیر است.

جدول ۱۱- بررسی رابطه احساس مالکیت با مشارکت

نتیجه		معناداری	مقدار آزمون	آزمون	متغیر
رد	تأیید				
	*	***(۰/۰۰۰)	۰/۵۴۹	پیرسون	بررسی رابطه‌ی بین شاخص احساس تعلق به مکان با میزان مشارکت

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

در پاسخ به این سؤال تحقیق که آیا بین میزان مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهری در محله‌های مختلف شهر تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر، از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون در جدول ۱۲ نشان داد که تا سطح ۰/۰۵٪ تفاوت معناداری بین محله‌های مختلف شهر از نظر میزان مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که مردم محله‌های سه و چهار نسبت به سایر محلات مشارکت بیش تری در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری داشته‌اند.

جدول ۱۲- مقایسه میزان مشارکت مردم محله‌های مختلف در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری

نتیجه		معناداری	آزمون	بخش
رد	تأیید			
	*	***(۰/۰۰۲)	کروسکال والیس	مقایسه میزان مشارکت مردم محله‌های مختلف در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

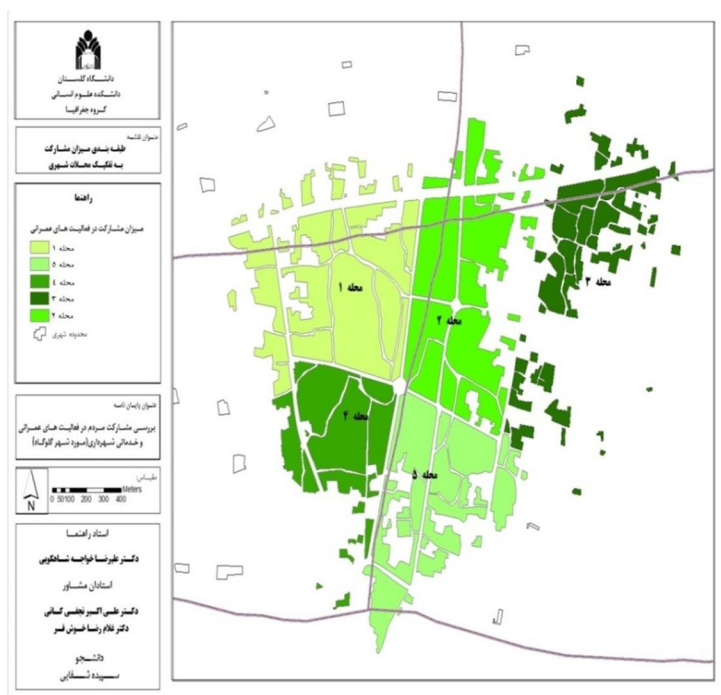
مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

جدول ۱۳- میانگین مشارکت مردم در محله‌های مختلف شهر

آماره متغیر	محله ۱	محله ۲	محله ۳	محله ۴	محله ۵
تعریض معابر	۲/۵۰	۲/۸	۳/۹	۴/۲	۲/۸
جمع آوری زباله	۳	۳/۵	۴	۳/۸	۳/۴
دفع بهداشتی زباله و فاضلاب	۳	۳/۲	۳/۳	۳/۶	۲/۹
تفکیک زباله	۲/۳	۲/۵	۳/۸	۲/۸	۲/۹
آسفالت کوچه و معابر	۲/۵	۳/۴	۳/۱	۳/۲	۳/۲

۱/۶	۲/۷	۳/۶	۲	۲/۵	پایاده روسازی
۳/۴	۳/۲	۳/۲	۳/۶	۲/۱	تعمیر معابر
۲/۲	۲/۷	۳/۱	۳	۲/۵	احداث و توسعه فضای سبز و پارک
۱/۸	۳	۳/۵	۲/۲	۲/۵	مبلمان شهری
۲۴/۲	۲۹/۲	۳۱/۵	۲۶/۲	۲۲/۹	مجموع

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

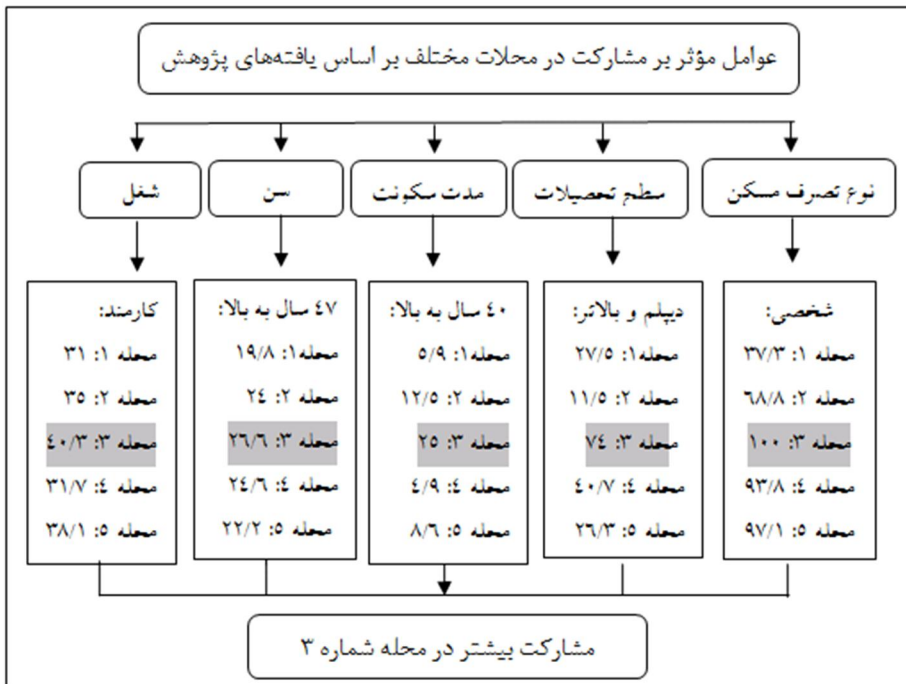

شکل ۲- میانگین مشارکت مردم در محله‌های مختلف شهر گلوگاه

مأخذ: نگارنده‌گان، ۱۳۹۳

همان گونه که در شکل سه مشاهده می شود بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت در این پژوهش مانند: سطح تحصیلات، شغل، نوع تصرف مسکن، مدت سکونت و سن در محله‌های مختلف شهر نشان داد که هر یک از عوامل فوق دارای بالاترین میانگین در سطح محله شماره سه بوده‌اند، اکنون این سؤال مطرح می‌شود که آیا این عامل سبب شده تا شهروندان این محله

نسبت به سایر محلات، مشارکت بیش تری در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری داشته باشند؟ برای پاسخ به این سؤال به کنترل متغیرهای مؤثر بر مشارکت در سطح محلات پرداخته‌ایم، که توضیحات بیش تر در ادامه ارائه شده است.

شکل ۳- بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت در محله‌های مختلف
مأخذ: نگارنده گان، ۱۳۹۳

کنترل متغیرهای مؤثر بر مشارکت در سطح محله‌های مختلف

نتایج بررسی مشارکت مردم در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری در سطح محلات نشان داد که مردم محله سه بیش ترین میانگین مشارکت در فعالیتهای عمرانی و خدماتی شهرداری را دارند و همچنین متغیرهایی مانند: میزان تحصیلات، نوع شغل، مدت سکونت، نوع تصرف مسکن و گروه‌های سنی که رابطه معناداری با میزان مشارکت دارند، دارای بالاترین میانگین در سطح این محله بوده‌اند. سؤال اصلی این است آیا میانگین بالای عوامل مؤثر بر مشارکت در این محله سبب افزایش مشارکت شده است و یا شرایط مکانی محله سه سبب

شده تا میزان مشارکت مردم در این محله نسبت به سایر محلات بیش تر باشد، برای پاسخ به این سؤال به کنترل متغیرها در سطح محلات پرداخته شد.

همان گونه که در جدول ۱۴ مشاهده می‌شود، نتایج حاصل از کنترل متغیرها با استفاده از آزمون تحلیل واریانس نشان داد که، تفاوت میانگین مشارکت در گروه‌بندی‌های مختلف مربوط به متغیرها در سطح محلات پنجگانه معنادار می‌باشد، یعنی میانگین مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری در تمام گروه‌بندی‌ها در سطح محله سه دارای بیش ترین میانگین نسبت به سایر محلات بوده است. بنابراین، می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که عواملی مکانی یا محیطی در محله سه وجود دارد که بر میزان مشارکت مردم تأثیرگذار هستند. سؤال اصلی این است که آن عوامل کدامند؟

جدول ۱۴- کنترل متغیرها در سطح محلات

معناداری	میانگین مشارکت					گروه	متغیر
	محله ۵	محله ۴	محله ۳	محله ۲	محله ۱		
۰/۰۲	۳۵/۵	۳۰/۶	۵۳/۳	۴۱	-	لیسانس و بالاتر	سطح تحصیلات
۰/۰۴	۳۵	۳۵/۸	۵۰	۲۸	۳۳/۹	دیپلم	
۰/۰۰۰	۲۴/۶	۲۴/۵	۲۷/۱	۲۶/۱	۱۸/۵	ابتدایی تا متوسطه	
۰/۰۳	۱۸/۶	۱۹	۲۲/۱	۲۰/۸	۲۰/۲	بی‌سواد	
۰/۰۲	۳۸/۱	۳۱/۷	۴۰/۳	۳۵	۳۱	کارمند	شغل
۰/۰۵	۲۳/۱	۱۶/۵	۲۸	۲۲/۲	۲۰/۷	کشاورز	
۰/۰۰	۲۰/۳	۲۵/۵	۳۰	۲۴/۲	۱۹	آزاد	
۰/۰۳	۲۰/۷	۲۶/۸	۴۳	۲۲/۶	۱۸	کارگر	
۰/۰۵	۲۵/۱	۲۹/۸	۳۲	۲۶/۹	۱۲/۶	شخصی	نوع تصرف مسکن
۰/۰۲	۲۰	۱۹/۵	۳۰/۵	۲۳/۱	۲۰/۱	اجاره‌ای	
۰/۰۳	-	-	۳۸/۲	۳۱/۲	۱۹/۲	متعلق به والدین	
۰/۰۳	۳۰	۳۳/۲	۴۰/۱	۳۹	۲۴/۸	زیر ۲۸ سال	سن
۰/۰۰	۳۸/۳	۳۵	۳۹/۲	۲۶/۳	۲۵/۵	۲۹-۳۶ سال	
۰/۰۵	۲۶/۳	۳۰/۸	۳۵/۲	۲۳	۲۴/۴	۳۷-۴۶ سال	
۰/۰۱	۲۲/۲	۲۴/۶	۲۶/۶	۲۴	۱۹/۸	۴۷ سال و بیش تر	
۰/۰۱	۲۷/۱	۲۳/۱	۲۸/۳	۱۸/۵	۲۰/۲	۱-۱۰ سال	مدت سکونت
۰/۰۲	۲۳	۲۰/۶	۲۶/۱	۲۱/۶	۱۸/۵	۱۱-۲۹ سال	
۰/۰۱	۱۷/۵	۲۴/۷	۳۳/۶	۲۱/۷	۲۲/۱	۳۰ سال و بیش تر	

مأخذ: نتایج یافته‌های میدانی، ۱۳۹۳

بررسی‌ها در سطح شهر گلوگاه به منظور شناسایی عوامل مکانی و جغرافیایی مؤثر بر مشارکت؛ نشان داد که سه عامل؛ مهاجرت، یکپارچگی فرهنگی و جهت توسعه شهری سبب تفاوت محله سه با سایر محلات از نظر میزان مشارکت بوده است. یکی از عواملی که بر میزان مشارکت در یک شهر می‌تواند تأثیرگذار باشد مهاجرین در شهر هستند. نتایج نشان داده است که احساس مالکیت افراد در محله و شهر بر میزان مشارکت آنان تأثیرگذار است. مهاجرین در یک شهر نسبت به ساکنین اصلی شهر و محله‌ای که در آن سکونت دارند احساس مالکیت کم تری می‌کنند، چرا که عموماً مدت سکونت آن‌ها در شهر بسیار کم و اغلب نحوه تصرف مسکن اجاره‌ای می‌باشد و این که اغلب مهاجرین برای سکونت نقطه‌ای از شهر که به مبدأ مهاجرتی آن‌ها نزدیک‌تر است را انتخاب می‌کنند یعنی در قسمت جنوب و غرب شهر سکونت دارند (محله‌های چهار و پنج و دو شهر). لازم به ذکر است که علت این موضوع این است که بیش‌ترین مهاجرین گلوگاه از استان مازندران (غرب شهر) و روستاهای واقع در محدوده جنوبی وارد شهر می‌شوند. یکپارچگی فرهنگی را می‌توان به عنوان یک عامل مؤثر دیگر بر مشارکت عنوان نمود. بطوری که محله شماره سه تنها محله در سطح شهر است که تنها شامل یک محله عرفی می‌باشد. شاید این عامل یکپارچگی فرهنگی و عدم تعدد و گوناگونی طوایف و فرهنگ‌ها به عنوان یک نقطه مثبت سبب افزایش میزان مشارکت شهروندان این محله شده است. جهت توسعه کالبدی شهر گلوگاه در طرح جامع به دلیل موانع موجود در جهات دیگر، قسمت شرق شهر (محلات سه و پنج) انتخاب شده است؛ در نتیجه کاملاً طبیعی است که بیش‌تر ساخت و سازها و طرح‌های عمرانی در این محلات اجرا شوند این عامل سبب شده میانگین مشارکت در فعالیتهای شهرداری در این محله بیش‌تر باشد.

نتایج بررسی‌ها در زمینه مشارکت شهروندان در فعالیتهای شهرداری نشان داد که، به منظور نهادینه کردن پدیده مشارکت و در راستای تحقق مشارکت در امور شهری و فعالیتهای شهرداری، علاوه بر نقش مهم شهروندان، نهادها و عواملی مانند کارشناسان و برنامه‌ریزان، شهرداری و دولت (سیاست‌ها و قوانین) تأثیرگذار می‌باشند که البته هر یک از این نهادها در مجموعه خود دارای برخی ضعف‌ها می‌باشند (شکل شماره ۳). با انجام اقداماتی مانند: اعتقاد به مشارکت، ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی، اقدامات گروهی و تشکیل انجمن‌ها، تأسیس مؤسسات مشارکتی و توجه به بعد اجرایی و عملی مشارکت در تدوین قوانین و آئین‌نامه‌ها، گامی مؤثر در جهت تحقق مشارکت برداشت.

شکل ۴- فرآیند تحقق مشارکت (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۳)

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

نتایج به‌دست آمده حاکی از آن است که بیش‌ترین نحوه مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی در پنج سال گذشته به‌صورت مشارکت مالی و بیش‌تر در زمینه فعالیت خدماتی، جمع‌آوری زباله با میانگین (۳/۵۱) بوده است. همچنین میانگین مشارکت (۲۶/۵۸) گویای این مطلب است که شهروندان شهر گلوگاه از مشارکت چندان بالایی برخوردار نبوده و مشارکت مردم در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی متوسط رو به پائین است و بیش‌ترین تمایل شهروندان به مشارکت در فعالیت‌هایی همچون احداث و توسعه‌ی فضای سبز و پارک، آسفالت و تعمیر معابر و جدول کشی خیابان‌ها بوده است. همچنین نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌ها نشان داد که بین وضعیت اقتصادی - اجتماعی، ویژگی‌های فردی و احساس مالکیت شهروندان

در یک محله و میزان مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

با توجه به نتایج و یافته‌های تحقیق و به‌منظور بهبود مشارکت شهروندان در فعالیت‌های عمرانی و خدماتی شهرداری می‌توان پیشنهادهای کاربردی به شرح زیر ارائه نمود:

- با توجه به نتایج حاصل از پژوهش و با توجه به پیشنهادات شهروندان در راستای بهبود مشارکت، یکی از مهم‌ترین محورهای پیشنهادی، رویکرد محله‌گرایی و تشکیل انجمن‌های محله به منظور مشارکت بیش‌تر شهروندان می‌باشد،

- با توجه به اینکه رابطه سکونت و مشارکت بسیار مهم است و هر چه فرد در یک محله بیش‌تر ساکن باشد مشارکت بیش‌تری در امور شهری دارد، باید با یک برنامه‌ریزی مناسب زمینه را برای مشارکت شهروندان با سابقه سکونت بیش‌تر فراهم کرد،

- با توجه به عدم توجه به بعد اجرایی و عملی مشارکت در قوانین و آئین‌نامه‌های شهرداری و آئین‌نامه‌ها و نظام‌نامه‌های موجود در کشور، اصلاح و بازنویسی این قوانین و آئین‌نامه‌ها باید در دستور کار قرار گیرد.

- تقویت مبانی سیاست‌گذاری در راستای توسعه مشارکت‌های عمومی در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی،

- برگزاری جلسات مسنمر مدیران با مردم در زمان‌های مشخص،

- تدوین ضوابط و آئین‌نامه‌ها برای اجرای مشارکت،

- تبلیغات و اطلاع‌رسانی وسیع در رابطه با فعالیت‌های انجام شده: از طریق تابلوهای اطلاعات شهری، گردهمایی‌ها، همایش‌ها و جلسات عمومی در شهر، چاپ برشور و اطلاعیه درباره‌ی عملکرد شهرداری به صورت مداوم. یعنی تبادل اطلاعات با شهروندان به عنوان یک اصل مبنایی پذیرفته شود.

- جلب اعتماد شهروندان از طریق به فعالیت رساندن نظرات شهروندان،

- فرهنگ سازی و افزایش آگاهی و اعتقاد مردم به اهمیت مشارکت در سطح وسیع و با بهره‌گیری از رسانه‌های گروهی به منظور ایجاد آمادگی برای مشارکت،

- استفاده از سیستم پیام کوتاه و تلفن پیام گیر برای ارتباط مستقیم شهروندان با مدیران جهت ارائه مشکلات و خواسته‌های خود.

منابع و مآخذ:

- ۱- احمدی، ح. ۱۳۷۷. عوامل ظهور و گسترش ایده مشارکت در برنامه‌ریزی و شهرسازی، فصلنامه پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات جهاد دانشگاهی، شماره دو، ۱۶۵-۱۶۹.
- ۲- ازکیا، م، غفاری، غ. ۱۳۸۳. توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، نشر نی. ۳۸۲.
- ۳- حبیبی، س. سعیدی رضوانی، ه. ۱۳۸۴. شهرسازی مشارکتی، کاوشی نظری در شرایط ایران، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۴، ۱۰۸-۸۹.
- ۴- خاتم، ا. ۱۳۸۰. فعالیت سازمان‌های غیر دولتی در زندگی شهری ایران، فصلنامه مدیریت شهری، شماره پنج، ۳۳-۲۲.
- ۵- رضوی‌الهاشم، م. ۱۳۸۸. تحلیل Swot مشارکت شهروندی در طراحی الگوهای برنامه‌ریزی مدیریت شهری، مورد مطالعه؛ شهر تهران، ۱۹۱-۱۶۶.
- ۶- رفیعیان، س. ۱۳۸۹. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری و ارائه الگوی مناسب (مطالعه موردی فسا)، پایان نامه کارشناسی ارشد، پژوهشکده جغرافیا و علوم زیستی دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۷- دانش‌پور، س. ۱۳۸۸. بررسی نقش مشارکت شهروندان در اجرای طرح‌های نوسازی بافت‌های فرسوده شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره دو، ۲۹-۱۸.
- ۸- دلفروز، م. ۱۳۸۰. دموکراسی و سنت‌های مدنی، انتشارات دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور، ۲۸۳.
- ۹- زیاری، کرامت‌الله و حافظ مهدنژاد (۱۳۸۸) مبانی و تکنیک‌های برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه بین‌المللی چاه‌بهار، ۴۴۰.
- ۱۰- سعیدنیا، ا. ۱۳۸۲. مدیریت شهری، کتاب سبز شهرداری‌ها، وزارت کشور، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری، جلد اول، ۲۷۲.
- ۱۱- جمعه‌پور، م. ۱۳۸۲. عوامل اصلی در فرایند توسعه پایدار: منابع، مردم، فضاها و نقش مشارکت مردمی در آن، فصلنامه علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، سال هشت، شماره ۲۲، ۱۱۷-۱۰۳.
- ۱۲- شریفیان‌ثانی، م. ۱۳۸۰. مشارکت شهروندی، حکمروایی شهری و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، شماره هشت، ۵۸-۴۳.

- ۱۳- شکیبامقدم، م. ۱۳۸۰. مدیریت سازمان‌های محلی و شهرداری‌ها، انتشارات میر، ۲۱۱.
- ۱۴- شوریابی، ح. ۱۳۸۶. ارزیابی الگوهای مشارکت شهروندان تهرانی در طرح‌های توسعه شهری و ارائه الگوی بهینه (مورد، کوی ۱۳ آبان) پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، ۲۱۷.
- ۱۵- شهبان، ش. ۱۳۸۷. جایگاه مشارکت‌های مردمی در طرح‌های توسعه شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۴۵، ۱۶۸-۱۵۱.
- ۱۶- صداقت‌جهرمی، س. ۱۳۹۱. تبیین نقش مشارکت شهروندان در دستیابی به الگوی شهر سالم در ایران (نمونه موردی، شهر مرودشت)، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا، شماره سه، ۱۱۱-۹۶.
- ۱۷- عباس‌زاده، م. ۱۳۸۷. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهر (مطالعه موردی، شهر اصفهان)، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان، ۳۱۱.
- ۱۸- عبدی‌دانش‌پور، ز. ۱۳۸۸. درآمدی بر نظریه‌های برنامه‌ریزی با تأکید ویژه برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۲۹۱.
- ۱۹- غفاری، غ. ابراهیم، ج. ۱۳۹۰. مشارکت‌های مردمی و امور شهری (بررسی موانع، مشکلات و راهکارهای توسعه مشارکت‌های مردمی) مطالعات شهری مدیریت شهری و شهر تهران، انتشارات جامعه و فرهنگ، ۲۳۱.
- ۲۰- فخرایی، س. ۱۳۸۳. تحلیل جامعه‌شناختی مشارکت اجتماعی در ایران، مجموعه مقالات اولین همایش ملی طرح مسائل جامعه‌شناسی ایران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۳۰۲-۳۲۴.
- 21- Botchway, K . 2001. paradox of Empoverment: Reflection on a Case study from Northern Ghana, World Development, Vol.29,N0.1,pp.135.
- 22- Chakarbarty, B. K, .2001. urban management (concepts, principles, techniques and education.
- 23- Finger, A. Finger, M .2002. social factors enabling local peoples participation in integrated management planning in the context of forested mountain territories, proceeding of the research course “the formulation of integrated management plans for mountain forests” Bardonecchia, Italy .
- 24- Lowe, P. et al .2005. Participation in Rural Development, Center for Rural Economy, Official Publications of the Eropen, Loxamborg.

-
- 25- Marshal, Melissaj .2004. citizen participation and the neighborhood context: A new at the Co production of local public goods, political research Quarterly, vol.57,
 - 26- Peris, J. & Calabuid, C .2011. scutinizing the link between participatory governance and urban environmental management, the experience in Arequipa during 2003-2006, Habitat international, No, 35, PP: 84-92. No, 2.
 - 27- Reen, O . 2006. Participatory processes for Designing Enviromental Policies, Land Use Policy23,34-43.
 - 28- Saunders, Peter. Brown, Judith. Eardely, Tony .2003. Patterns Os economic and social participation Amongy faces customers, social policy research center. No19, University of new South Wales.
 - 29- Wang, Xiaojun & zhenrong Yu . 2008. Steve Cinderdy, John Forrestet, Vol.28, April.

